

פרשת בראשית

עניני הפרשה: בריאת העולם בששת ימי בראשית • בריאת אדם וחוה • אדם וחוה בגן עדן • חטא עץ הדעת • גירוש אדם מגן עדן • קרבנות קין והבל • הריגת הבל על ידי קין, ועונשו • לידת שת, ועשר דורות מאדם ועד נח • גזירת המבול

השמש, שהרי עדיין לא האירה עד היום הרביעי, אלא בכל שבעת ימים אלו האיר האור הראשון שנגזר לאחר מכן, ואור זה היה רק בימים ולא בלילות, והבדיל בין היום ובין הלילה.

ביום השני חיזק ה' את הרקיע שנברא ביום הראשון - העשוי מאש ומים - והעמידו באמצע חלל העולם, וקרא לו ה' 'שמים'. והוא מפריד בין המים שנשארו על גבי הארץ לבין המים שנשארו מעל הרקיע, והמרחק בין הרקיע לבין המים שמעליו, הוא כמו המרחק שבין הרקיע לבין המים שעל הארץ. ועדיין לא הסתיימה מלאכת המים עד ליום השלישי שבו נקוו המים שעל הארץ למקום אחד [ולכן ביום זה לא נאמר 'כי טוב'].

ביום השלישי הקווה ה' את המים הרבים שכיסו את כל העולם לאוקיינוס, שהוא הגדול שבכל הימים שבעולם, ועל ידי זה נראתה היבשה בשאר המקומות. ציוה ה' על הארץ להצמיח עשבים ועצים שבתוכם יהיו זרעים העתידים להצמיח עשבים ועצים נוספים. ואמנם כיון שעדיין לא ירד גשם, לא יצאו עדיין מהאדמה, עד ליום השישי, שבו נברא אדם הראשון שהתפלל על הגשמים.

פתיחת התורה ב'בראשית': פתחה התורה בסדר בריאת העולם ולא במצוות התורה, כדי לתת פתחון פה לעם ישראל כנגד אומות העולם, שאם יטענו כנגדם שנהגו שלא כהוגן בכך שנטלו את ארץ ישראל מהגויים שהיו בה, יוכיחו להם מפסוקים אלו שה' ברא את העולם ונתנה לגויים אלו, והוא שנטלה מהם ונתנה לישראל.

בריאת העולם: בתחילת בריאת השמים והארץ היה העולם עדיין 'תוהו ובוהו', כלומר, ריק כל כך עד שכל הרואה זאת משתומם. המים שהקיפו את כל הארץ היו מכוסים בחושך, וכסא הכבוד מרחף באויר על פני המים שעל פני הארץ. כבר ביום הראשון נבראו כל הדברים המוזכרים בששת ימי הבריאה, אך עדיין לא היו מסודרים ועומדים במקומם כראוי, ובכל יום מששת ימי בראשית סידר ה' את כל הדברים במקומם והתקינם בצורתם הראויה.

ביום הראשון ברא ה' את האור. אמנם ראה ה' שהאור - טוב הוא, ואין נאה שישמש בערבוב יחד עם החושך, ולכן הפריד ביניהם וקבע שהאור יהיה ביום, והחושך יהיה בלילה. ואין זה האור של

ביום הרביעי ציוה ה' שיתלו השמש והירח במקומם, ושימושם יהיה, א. להבדיל בין היום ובין הלילה, ב. לסימנים עבור בני האדם, שכאשר המאורות לוקים זהו סימן רע לעולם, ג. למועדי ישראל העתידיים להקבע על פי הירח, ד. למנין השנים, שכאשר מסיימת השמש לעבור בשנים עשר המזלות של הכוכבים, מסתיימת שנה, ה. להאיר לעולם. בתחילה נבראו השמש והירח שוים, אך הלבנה קטרגה ואמרה שאי אפשר שיהיו שני מלכים המשתמשים בכתר אחד ולכן ציוה עליה ה' להתמעט, וכדי לפייסה הרבה ה' את צבאה, ואלו הם הכוכבים.

ביום החמישי אמר ה' ויצאו מן המים הדגים, ומה'רקק' [-עפר המעורב במים] יצאו העופות.

ביום השישי אמר ה' ויצאו מהארץ החיות, הבהמות והרמשים [שהם בעלי החיים הרוחשים על הארץ]. והעלה ה' מים מהתהום לעננים שהורידו גשמים, כדי שיהא העפר מעורב במים, בדומה לעיסה שניתן ללוש אותה, ומעפר זה עשה ה' את האדם [ויוצירתו היתה כביכול בידים ממש, ולא כמו שאר הבריאה שהיתה במאמר ה' בלבד]. נעשה האדם בדומה לעליונים שיש לו דעת להבין ולהשכיל, ונתן לו ה' רשות לשלוט בכל בעלי החיים, אך לא התיר לו להמיתם ולאוכלם, אלא היה רשאי לאכול רק מן הצומח.

אדם הראשון ביום השישי: לאחר שנברא האדם והכיר בצורך של ירידת הגשמים והתפלל עליהם, ירדו גשמים, ויצאו מהארץ העשבים והאילנות שנבראו ביום השלישי. והביא ה' את כל בעלי החיים לפני האדם, והוא בחכמתו קרא לכל אחד את שמו הראוי לו, בלשון הקודש.

בגן עדן: עשה ה' גן במזרחו של עדן, ונטע שם כל עץ נחמד וטוב, ובכללם עץ החיים שהאוכל ממנו חי לעולם, ועץ הדעת שהאוכל ממנו יודע להבדיל בין טוב לרע. ומעדן יצא נהר ונכנס לתוך הגן, להשקותו, וכשיצא מהגן נפרד לארבעה נהרות: **פישון**, הוא הנילוס של מצרים. **גיחון**, הסובב את ארץ כוש. **חדקל**, ההולך למזרח ארץ בבל. **ופרת**, הנמצא בגבול ארץ ישראל. והניח ה' את אדם הראשון בגן עדן, לעבוד ולשמור את אדמתו, והתיר לו לאכול מכל עצי הגן מלבד עץ הדעת.

בריאת חוה: הפיל ה' תרדמה על האדם ונטל אחת מצלעותיו ובנה לו ממנה אשה, שתהיה עזר כנגדו, וקרא לה האדם בשם 'חוה' כיון שהיא מחיה את ילדיה. וכיון שלא היה בהם עדיין יצר הרע לא הכירו בצורך שבמלבושים.

לידת קין והבל: באותו יום שישי ילדה חוה בן וקראה שמו 'קין', מלשון 'קניתי איש את ה'', כלומר יחד עם ה' יצרנו אדם נוסף, ונולדה עמו תאומה. וילדה בן נוסף ושמו הבל, ונולדו עמו שתי תאומות.

חטא עץ הדעת: הנחש היה חכם וחשוב יותר מכל בעלי החיים, וכיון שרצה לפתות את חוה לאכול מעץ הדעת התחיל לדבר עמה על עניני אכילת פירות העצים שבגן עדן, ואמרה לו חוה שמותר להם לאכול מכל הפירות, אך את פירות עץ הדעת אסור להם לאכול, והוסיפה דבר שלא נאמר לה - שאף אסור להם לגעת בעץ. הנחש בערמתו דחפה על העץ והוכיח לה מכך שלא מתה בנגיעה שגם באכילה לא תמות, והוסיף לומר לה שאם יאכלו מפירות אלו יהיו חכמים, ידמו לאלוקים בכך שיוכלו לברוא עולמות, וידעו להבחין בין טוב לרע. כיון שדברי הנחש ופיתויו מצאו חן בעיני האשה והאמינה לו, אכלה מהפירות. אך עתה חששה שתמות וישא אדם אשה אחרת, ולכן נתנה גם לאדם לאכול מהם. כיון שנכנס בהם כעת יצר הרע וידעו להבחין בין טוב לרע, התביישו ותפרו לעצמם עלי תאנה כחגורות, לכיסוי.

בא ה' לדון ולהעניש את אדם וחוה, וכששמעו את קול ה' כביכול מתהלך בגן - התחבאו ממנו, ולא התגלה ה' פתאום אל האדם, כדי שלא יבהל ולא ידע מה להשיב, אלא נכנס עמו תחילה בדברים ושאלו 'אֵיפֶה', וכשהשיב שהתבייש בכך שאינו לבוש והתחבא, שאלו ה' האם אכל מעץ הדעת, שמחמת כן הבין שיש בושה בדבר. האדם השיב שחוה נתנה לו ואכל, וחוה אמרה שהנחש פיתה אותה לאכול. העניש ה' את הנחש שיהיה ארור מכל בעלי החיים, הרגלים שהיו לו - נקצצו, בכל מה שיאכל יטעם טעם עפר, ותהיה שנאה בין בני האדם לבין, הוא יכיש אותם בעקב והם ירוצצו את ראשו. חוה נענשה בכך שיגדל באשה צער העיבור, צער הלידה וצער גידול בנים, אל בעלה תשוקתה והוא ימשול בה. האדם נענש שתוציא לו האדמה דברים ארורים, כמו זבובים ופרעושים, וכן כשיזרע בה מיני זרעים טובים - היא תצמיח קוצים ודרדרים ושאר עשבים, שיצטרך האדם לאכול מהם [וקללה זו נמשכה עד זמן נח], ורק בעמל רב יאכל לחם.

עשה ה' לאדם וחוה בגדים מצמר, שהוא רך וחם. גירשם מגן עדן כדי שלא יאכל האדם מעץ החיים ויחיה לעולם, ויוכל להטעות את הבריות שאף הוא אלוה, ולשמירה - הניח במזרח גן עדן מלאכי חבלה.

מנוחת השבת: ביום שישי הסתיימה מלאכת בריאת העולם, ולא היה צורך אלא במנוחה, וכשנכנסה השבת באה מנוחה. בירך ה' את

השבת במן, שבהיות בני ישראל במדבר ירד ביום שישי לחם משנה עבור השבת, וקדש את השבת בכך שלא ירד בו מן כלל.

קין והבל: כשהיו אדם וחווה וילדיהם מחוץ לגן עדן, היה קין עובד אדמה, אך הבל לא רצה לעבוד בה לאחר שהתקללה בחטא אדם הראשון, והיה רועה צאן. קין הקריב מפירותיו לה', אך הביא מפירותיו הגרועים, ולא קיבל ה' את קרבנו. הבל הקריב את המשובחים שבצאנו, וקיבל ה' את קרבנו על ידי אש שירדה מהשמים.

נפלו פניו של קין והצטער על כך שלא התקבלה מנחתו, התגלה אליו ה' ואמר לו שלא יצטער, כי אם ייטיב את מעשיו יסלח לו חטאו, אך אם לא יעשה כן הרי חטאו שמור לו לפתח קברו להענש עליו, והיצר הרע ישתוקק תמיד להכשילו ולהחטיאו. אך קין פתח בדברי מריבה עם הבל אחיו, ובהיותם בשדה קם עליו והרגו. נכנס עמו ה' בדברי נחת לגרום לו להודות על האמת ולשוב בתשובה ולכן שאלו היכן הבל, אך קין חשב שיכול הוא להסתיר מה' את מעשיו ואמר שאינו יודע, ושאל בתמיהה 'השומר אחי אנוכי'. גער בו ה' על מעשיו ואמר לו שדמו של הבל ודם זרעו שהיה עתיד לצאת ממנו זועק מן האדמה, ומחמת כן הענישו שיהא נע ונד תמיד ולא יהיה רשאי לדור במקום אחד. והוסיף ה' וקילל את האדמה על כך שקיבלה את דמו של הבל, שלא תוסף לתת כחה. אמנם קין שאל את ה' האם לא יוכל לסבול את עונו, והרי עתה כל הרואה אותו יהרגנו, ולכן אמר ה' שההורג את קין יענש, וכדי למנוע מכל הבריות מלהרוג את קין חקק לו ה' אות אחת משמו במצחו, ואמר שידחה עונשו לסוף שבעה דורות. בכל מקום שהיה קין הולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות מתרחקות ממנו ואומרות 'זהו האדם שהרג את אחיו'.

צאצאיו של קין: חנוך, עירד, מחויאל, מתושאל, למך, ובני למך היו יבל, שהיה הראשון לרעיית בהמות במדבריות, ונודד באהלים ממקום למקום למצוא מרעה. יובל, שהיה הראשון ליצירת כלי נגינה, כנור ועוגב. תובל קין, שהיה הראשון לעשיית וחידוד כלי מתכת, נחושת וברזל. ובת היתה ללמך ושמה נעמה, והיא אשת נח [כל צאצאי קין נהרגו במבול, מלבד נעמה, אשת נח].

עונשו של קין: לאחר שנולדו בני למך, שהם דור שביעי לקין [יחד עם קין], הגיע זמן עונשו. למך היה עיור, ובנו, 'תובל קין', היה מוליך אותו לצוד חיות, ראו מרחוק את קין שהיה נדמה כחיה, ואמר תובל קין ללמך שיירה בו חץ והרגו, כשגילה למך שהרג את סבו, קין, ספק את כפיו בצער, ומחץ את ראשו של תובל קין שהיה שם ונהרג גם הוא.

לידת שת: ביום שנברא אדם הראשון נולדו קין והבל, ולאחר מאה ושלשים שנה נולד לו בן נוסף וקראה חווה את שמו שֵׁת, כי 'שֵׁת' - נתן [לה] ה' בן אחר במקום הבל שהרגו קין. בנו של שת הוא אנוש, ובזמנו התחילו לחלל את שם ה', ולקרא לבני אדם ולעבודות זרות בשם ה', וכעונש על כך הציף האוקיינוס שליש מהיבשה שבעולם.

עשרה דורות מאדם עד נח: אדם, הוליד את קין, הבל, שת ועוד בניו ובנות, וחי 930 שנה. שת הוליד את אנוש ועוד בניו ובנות, וחי 912 שנה. אנוש הוליד את קינן ועוד בניו ובנות, וחי 905 שנה. קינן הוליד את מהללאל ועוד בניו ובנות, וחי 910 שנה. מהללאל הוליד את ירד ועוד בניו ובנות, וחי 895 שנה. ירד הוליד את חנוך ועוד בניו ובנות, וחי 962 שנה. חנוך הוליד את מתושלח ועוד בניו ובנות, וכיון שהיה צדיק אך קל בדעתו להרשיע, סלקו ה' מהעולם קודם זמנו, בהיותו בן 365 שנה. מתושלח הוליד את למך ועוד בניו ובנות, וחי 969 שנה. למך הוליד את נח ועוד בניו ובנות, וחי 777 שנה [הרי עשר דורות: אדם, שת, אנוש, קינן, מהללאל, ירד, חנוך, מתושלח, למך, נח].

נח ותולדותיו: נח נקרא בשם זה, לומר שבן זה יניח מאיתנו את עצבון הימים ואת קללת האדמה, כיון שעד זמנו היו חורשים את האדמה בידים, והוא התקין להם מחרשות. ועד אותו זמן היתה האדמה מוציאה להם קוצים ודורדרים במקום חטים, וכפי שהתקלל אדם הראשון, ובזמנו של נח נחה האדמה מקללה זו. נח הוליד את שם, חם ויפת רק בהיותו בן חמש מאות שנה, כיון שידע ה' שעתיד לבוא מבול לעולם, ואמר, אם יהיו בני נח רשעים יהיה לו צער במיתת בניו. ואם יהיו בניו צדיקים יצטרך לטרוח להכין הרבה תיבות, ולכן לא הוליד עד שהיה בן חמש מאות, ונמצא שאפילו יפת, בנו הגדול, היה בזמן המבול רק בן מאה שנה, ובאותה תקופה, שהיו חיים זמן רב, היה נחשב עדיין כ'קטן' שאינו ראוי לעונש גם אם יהיה רשע.

גזירת המבול: כשהתרבו בני האדם על פני הארץ, היו בני השרים והשופטים לוקחים להם נשים מכל אשר בחרו, אף אשת איש, ואף זכר ובהמה, עד שכל בני האדם השחיתו את דרכם. בתחילה דן ה' האם להשחיתם או לרחם עליהם, אך אז גזר שלא יהיה נידון זה נמשך זמן רב אלא יתן להם זמן של מאה ועשרים שנה בלבד, ואם לא יחזרו בתשובה יביא עליהם את מי המבול. כיון שאכן המשיכו בחטאיהם אמר ה' בלבו להעציב את בני האדם ולהמית את כולם, ואף את בעלי החיים, שגם הם השחיתו את דרכם. ורק נח מצא חן בעיני ה', להצילו מגזירת המבול.

